

Bon Bini

Jaargang 6 - Nr. 1
Voorjaar 2023

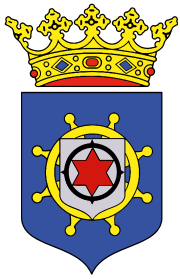
Bonaire

Nederlands zonnigste gemeente

**Koninklijke gasten
warm onthaald**

- Nijpels kwartiermaker Klimaattafel
- Stroom van de zon
- Focus op waterbeheer
- Greenpeace in de bres
- Groeibriljant van de Caribische regio
- Succesvol dankzij Qredits
- Trots op politiekorps

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Inhoud

- 3 De laatste keer
- 4 Aan de slag als speciaal gezant
- 5 Coalitie van UPB en MPB kan door
- 6 Zonneweide voor groene stroom
- 7 Nijpels kwartiermaker Klimaat Tafel
- 8 Waterschappers denken mee
- 10 Prominente rol op Waterconferentie
- 12 Greenpeace in de bres
- 15 Ministeriële aandacht
- 16 Modernisering Flamingo Airport
- 17 Koninklijk bezoek in beeld
- 22 Groeibriljant van de regio
- 24 Succesvol dankzij Qredits
- 26 Telbo houdt koplopers bij
- 28 Politiekorps om trots op te zijn
- 30 Samen tegen ondermijning
- 32 Leerorkest slaat aan

Colofon

Bon Bini Bonaire is een uitgave van het Kabinet van de Gezaghebber, verschijnt halfjaarlijks en is bedoeld voor iedereen die geïnteresseerd is in Bonaire en zijn inwoners.

Redactie: ADCaribbean BV.

Foto's: Casper Douma, Roëlton Thodé, Nico van der Ven, KPCN, Tourism Corporation Bonaire, RVD, Stichting Leerorkest, Greenpeace Nederland en de afdeling Communicatie OLB.

Vormgeving en druk: Printweb

Alle auteursrechten ten aanzien van de inhoud van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Artikelen overnemen is onder bronvermelding toegestaan. Op foto's kan copyright rusten.

Kabinet van de Gezaghebber

Plasa Reina Wilhelmina 1, Kralendijk - Bonaire,
Caribisch Nederland (www.bonairegov.com).

De laatste keer

Dit is de laatste keer dat ik mij vanaf deze plaats tot u richt. Per 18 april ga ik een nieuwe functie bekleden: speciaal gezant voor Caribisch Nederland voor EU-fondsen, VN-fondsen en economische betrekkingen met Latijns-Amerika. Dat betekent dat ik per die datum terugtreed als gezaghebber van het openbaar lichaam Bonaire.

Toen ik in 2020 voor een nieuwe periode van zes jaar werd herbenoemd, was het mijn intentie de termijn vol te maken. Maar wat mij aan het denken heeft gezet over mijn eigen toekomst en ambities is de coronacrisis. Dat was, kan ik u verzekeren, een zware tijd waarin ik niet alleen het leed van vele eilandgenoten van nabij heb gevoeld, maar ook moeilijke besluiten heb moeten nemen die grote impact hadden op de manier waarop wij met elkaar omgaan en op onze economie, zoals het sluiten van de grenzen voor toerisme.

Gelukkig ligt die donkere periode achter ons. In 2022 kwamen meer toeristen naar Bonaire dan in het pre-coronajaar 2019. De werkloosheid is laag en er zijn mooie initiatieven, bijvoorbeeld het verduurzamen van de energieproductie waardoor de tarieven omlaag kunnen. Tegelijkertijd heeft ook onze gemeenschap te maken met een hoge inflatie. Daarom hoop ik dat het kabinet haast maakt met het vaststellen van een sociaal minimum en het – in overleg met werkgevers en vakbonden – verhogen van het wettelijk minimumloon en de invoering van een vorm van WW als vangnet.

Ruim een jaar geleden heeft het Bestuurscollege mij aangewezen om de banden met de Europese Unie aan te halen. Na mijn eerste werkbezoeken aan Brussel is het bij mij gaan kriebelen. Er is voor Bonaire en de zuster-eilanden veel voordeel te behalen uit de relatie met de EU. Maar dan moet je er wel meer tijd aan besteden om contacten te leggen en te onderhouden. Dat gaat ook op voor onder de Verenigde Naties vallende organisaties die iets voor onze eilanden kunnen betekenen. Dat netwerken is iets dat je naast een al meer dan dagvullend bestaan als gezaghebber er niet even bij doet.

Ik ben er mede door mijn deelname aan de recente VN Waterconferentie van overtuigd dat het voor het Caribisch deel van het land nuttig is een 'eigen' vertegenwoordiger te hebben die in EU- en VN-kringen kansen opspoot en helpt deze te benutten. Ik ben vereerd dat staatssecretaris Van Huffelen mij toevertrouwt de nieuwe functie van speciaal gezant te vervullen. Een taak die bij mijn ondernemersachtergrond past. Tegelijkertijd realiseer ik me dat de verantwoordelijkheid groot is. In mijn nieuwe rol blijf ik overigens de belangen van de Bonairiaanse samenleving onverminderd behartigen.

Er komt vast nog wel een moment om stil te staan bij mijn vertrek als gezaghebber. Voor nu wens ik u veel leesplezier. Graag tot gauw!

Edison Rijna
Gezaghebber van Bonaire

versterking van de eilandelijke economieën.

Staatssecretaris Van Huffelen is ingenomen met de benoeming: “Ik ben erg blij dat de heer Rijna deze benoeming heeft willen aanvaarden. Met zijn jarenlange ervaring als gezaghebber en brede internationale netwerk in de regio ben ik er van overtuigd dat hij als speciaal gezant van grote betekenis voor de eilanden en Nederland kan zijn. In zijn nieuwe rol kan hij een belangrijke bijdrage leveren aan de toegang tot EU- en VN-fondsen, de vergroting van de welvaart en de verbreding van de economische basis. We danken de heer Rijna voor zijn grote inzet voor het eiland Bonaire in zijn rol als gezaghebber.”

Kansen

Rijna is sinds 2014 gezaghebber. In 2020 werd hij voor een periode van zes jaar herbenoemd. Sinds ruim een jaar is hij tevens Territorial Authorized Officer (TAO) voor Bonaire bij de Europese Unie: “Vanuit mijn rol als gezant kan ik nieuwe mogelijkheden voor Bonaire, Saba en Sint Eustatius voor internationale samenwerking en ontwikkeling aanboren. Vanwege onze relatie met de EU liggen er kansen. Dat geldt ook voor enkele onder de Verenigde Naties vallende organisaties die veel voor de eilanden kunnen betekenen. Ik kijk uit naar een vruchtbare samenwerking met de diverse betrokken partijen.”

Waarnemend gezaghebber Nolly Oleana neemt de taken van Rijna over totdat de procedure voor de aanstelling van een nieuwe gezaghebber is afgerond.

Rijna wordt speciaal gezant

Staatssecretaris Alexandra van Huffelen van Koninkrijksrelaties heeft Edison Rijna benoemd tot speciaal gezant voor Caribisch Nederland voor EU-fondsen, VN-fondsen en economische betrekkingen met Latijns-Amerika. Rijna start op 18 april in zijn nieuwe functie en zal gelijktijdig terugtreden als gezaghebber van het openbaar lichaam Bonaire.

De speciaal gezant zal zich ten behoeve van de bijzondere gemeenten Bonaire, Saba en Sint Eustatius o.a. inzetten voor betere toegang tot fondsen van de Europese Unie en Verenigde Naties. Hij zal hiertoe de contacten met de Europese Commissie in Brussel en de regio en voor

Caribisch Nederland relevante aan de VN gelieerde organisaties onderhouden en kansrijke projecten identificeren.

Handelsmissies

Daarnaast zal Rijna als speciaal gezant voor economische betrekkingen met Latijns-Amerika inkomende en uitgaande economische missies leiden van en naar omliggende Midden- en Zuid-Amerikaanse landen. Doel van deze missies is bedrijven en andere partijen in Caribisch Nederland betere toegang tot markten in de regio te bezorgen en bedrijven en partijen uit die landen te interesseren tot investeringen in en handel met de eilanden. Een groter handels- en investeringsvolume draagt bij aan

Coalitie kan door

Twee weken na de Eilandsraadsverkiezingen hebben de Union Patriotiko Boneriano (UPB) en de Movementu di Pueblo Boneriano (MPB) een principeakkoord bereikt over de voortzetting van hun coalitie. In een gezamenlijke verklaring stellen de partijleiders James Kroon en Hennyson Thielman dat de Bonairiaanse samenleving het meest gebaat is bij stabiliteit en continuïteit. De partijen hebben daarom besloten de huidige coalitie te prolongeren. Dat wil niet zeggen dat de partijen op de oude voet doorgaan, bezweren ze.

Onderhandelingsteams hebben een kritische analyse gemaakt van het in de afgelopen bestuursperiode gevoerde beleid om in kaart te brengen waar de aanpak succesvol is geweest, maar vooral ook om duidelijk te krijgen aan welke verbeterpunten moet worden gewerkt. Tevens zijn knelpunten geïdentificeerd die met name bij de uitvoering remmend hebben gewerkt.

Prioriteiten

UPB en MPB hebben aangegeven niet de intentie te hebben tevreden achterover te leunen. "Integendeel, er is weliswaar uitzicht op de invoering van een sociaal minimum, maar het is zaak om bij de betrokken ministeries de urgentie te blijven benadrukken. Datzelfde geldt voor de aanpassing van wet- en regelgeving die is overgebleven uit de tijd van de Nederlandse Antillen. Door deze te moderniseren kan veel bureaucratie worden weggenomen die nu nog slagvaardig bestuur en de uitvoeringskracht hindert."

De partijen wijzen er op dat er tussen hen geen grote ideologische verschillen bestaan. "We geven beide prioriteit aan het verhogen van het welzijn van de bevolking, integer bestuur, voldoende sociale huisvesting, verbe-

tering van de infrastructuur, bescherming van de natuur en het behoud van de authenticiteit van Bonaire. Om daar succesvol aan te werken is stabiel bestuur van groot belang, ook met het oog op de bereidheid van ministeries te investeren in Bonaire."

Opkomst

Kroon en Thielman zijn van mening dat met voortzetting van de huidige coalitie recht wordt gedaan aan de uitslag van de verkiezingen. "Waar doorgaans regerende coalities verlies moeten incasseren, heeft de UPB/MPB-coalitie haar 5 zetels behouden." Zij beloven dat het bestuursprogramma pas definitief wordt

vastgesteld na input vanuit de samenleving te hebben verkregen.

Bij de verkiezingen van 15 maart lag de opkomst met 64,51% een fractie hoger dan in 2019 (64,19%). Door de groei van het inwonertal waren er meer stemmen te winnen, 16.315 tegen 14.114 5 jaar geleden. Van de 10.524 rechtsgeldig uitgebrachte stemmen haalde de Partido Demokratiko Boneriano er 3.975, de Union Patriotiko Boneriano 2.908, de Movementu di Pueblo Boneriano 2.034, Movementu 21 985, Union pa Pueblo 268 en Lijst Suzy Thode 62.

De PDB en UPB kregen op basis van deze uitslag elk 3 zetels, de MPB 2 en M21 1. Op 28 maart werden de volgende eilandsraadsleden beëdigd: C.C.A. Abraham, D.M.D. Crestian, R.M. Hellburg-Makaai (allen PDB), S.B. Chirino-Felida, B.R. Dirksz, P.J. Kroon (allen UPB), H.M. Thielman, H.J.P.J.T. Wout (beiden MPB) en D.E. Coffie (M21).

De nieuwe Eilandsraad na te zijn beëdigd door gezaghebber Rijna.

Zonneweide in aanbouw

Op Bonaire is een start gemaakt met de aanleg van het grootste zonnepanelenpark van Caribisch Nederland. Het park komt op een 5,5 hectare groot terrein aan de Kaya Turistico, naast de fabriek van energieproducent Contour Global Bonaire

Directeur Fedde Pronk van The Green World Company op het terrein.

De uitvoering wordt gedaan door The Green World Company (TGWC) uit het Friese Sneek, dat al meerdere projecten op het gebied van duurzame energie in Caribisch Nederland heeft gerealiseerd. "De voorbereiding heeft zo'n zes jaar geduurd. Naast het vinden van een geschikte locatie moesten uiteraard ook alle vergunningprocedures worden doorlopen. Behalve een bouwvergunning was er bijvoorbeeld een kapvergunning nodig. Daarom is ook natuurorganisatie STINAPA betrokken geweest", aldus directeur van TGWC Fedde Pronk.

Subsidie

Het park gaat uit 10.816 zonnepanelen bestaan die in totaal 10 megawatt elektriciteit leveren, waarmee naar schatting 5.000 huishoudens van stroom kunnen worden voorzien. Eind vorig jaar is een begin gemaakt met het terrein bouwrijp te maken. Intussen werden de benodigde materialen

op transport gezet. "Wij beginnen in april met het installeren van de zonnepanelen. We willen het project voor het einde van de zomer opleveren. Naast specialisten uit onder meer Nederland, Portugal en Curaçao is ongeveer de helft van de in te zetten arbeidskrachten Bonairiaan", aldus Pronk.

Opdrachtgever is elektriciteitsproducent Contour Global dat ook eigenaar is van het windmolenpark. Bonaire Brandstof Terminals BV, een door het ministerie van Economische Zaken en Klimaat

opgerichte staatsdeelneming, is medefinancier. Minister Jetten stelde het bedrijf daarvoor 10 miljoen euro beschikbaar met de nadrukkelijke bedoeling de subsidie te investeren in verduurzaming en verlaging van de gebruikerstarieven. De bijdrage van EZK wordt tevens gebruikt voor de aanschaf van een grote batterij om de leveringszekerheid te vergroten.

Windmolens

Contour Global, BBT en de lokale overheid zijn ook in gesprek over de vernieuwing en uitbreiding van het bestaande windmolenpark dat het einde van zijn levensduur nadert. In combinatie met de zonneweide kan straks voor zo'n tachtig procent met hernieuwbare energie in de behoefte van het eiland worden voorzien. De distributie van stroom blijft in handen van het lokale overheidsbedrijf WEB.

BBT is opgericht om de veilige aanvoer van brandstof te verzekeren. Daartoe worden nieuwe opslagtanks gebouwd nabij de luchthaven. Op aandringen van de Tweede Kamer heeft het bedrijf tevens de opdracht meegekregen actief bij te dragen aan de verduurzaming van de energievoorziening. ●

Zo veel ruimte hebben 10.816 zonnepanelen nodig.

Kwartiermaker Nijpels in gesprek met het Bestuurscollege.

Nijpels kwartier- maker Klimaattafel

“Velen kennen Nederland als een land dat deels onder de zeespiegel ligt. Een land met ruim duizend jaar ervaring op het gebied van watermanagement. Het deel van het Koninkrijk dat het meest wordt bedreigd door het stijgende water ligt echter niet in Europa, maar in het Caribisch gebied: Bonaire”, aldus koning Willem-Alexander aan de vooravond van de VN Waterconferentie.

Het is een van de redenen waarom het eilandbestuur het initiatief heeft genomen een Klimaattafel in te richten. Het moet een platform worden waar alle (wetenschappelijke) informatie over de gevolgen van klimaatverandering voor Bonaire wordt samengebracht en geanalyseerd om vervolgens te bepalen hoe het eiland zich kan wapenen tegen de impact van extremer weer en de stijging van de zeespiegel.

Voorbeeld

De ministers van Economische Zaken en Klimaat Rob Jetten en van Infrastructuur en Waterstaat

Mark Harbers honoreerden het verzoek uit Kralendijk om een deskundige kwartiermaker beschikbaar te stellen. De keuze viel op oud-minister en voormalig voorzitter van het Energieakkoord en het Voortgangsoverleg Klimaatakkoord Ed Nijpels. Hij is gevraagd binnen zes maanden een organisatieplan en een strategische agenda te presenteren.

Minister Jetten: “Caribisch Nederland staat aan de frontlinie van klimaatverandering. Ik wil er in goede samenwerking met de heer Nijpels en het Bestuurscollege van Bonaire voor zorgen dat we stappen zetten om de eilanden in het

Caribisch deel van ons Koninkrijk te verduurzamen en weerbaarder te maken tegen de gevolgen van klimaatverandering. Met Nederlandse kennis en kunde kunnen we van Caribisch Nederland een voorbeeld maken voor kwetsbare eilandstaten over de hele wereld.”

Ingewikkeld

In een debat met de Tweede Kamer erkende de bewindsman dat er in Den Haag te weinig oog is geweest voor de impact van de opwarming van de aarde voor de eilanden. “Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn bijzondere gemeenten van Nederland, dus dragen ministeries verantwoordelijkheid. De afgelopen jaren hebben we daar heel weinig gedaan. We waren in Europees Nederland druk met het Klimaatakkoord, maar voor de BES-eilanden hebben we weinig concreets gedaan. Bonaire heeft aan de bel getrokken en gezegd: wij zijn van het hele Koninkrijk misschien wel het meest kwetsbare stukje.”

Na een verkennend bezoek was het Nijpels meteen duidelijk dat het beschermen van Bonaire tegen zeespiegelstijging geen eenvoudige opgave is. “Het vraagstuk is knap ingewikkeld. Je kunt niet zo maar een grote dijk aanleggen om het water tegen te houden. Maar als er niets gebeurt, gaat het eiland straks voor de helft onderlopen”, aldus de kwartiermaker. Gedeputeerde James Kroon: “Recente onderzoeken onderstrepen de kwetsbaarheid van Bonaire en de urgentie om nu maatregelen te nemen. Wij zijn bijzonder verheugd met de bereidheid van Ed Nijpels ons te helpen bij het opzetten van een klimaattafel om tot een gecoördineerde aanpak te komen.”

Waterschappen denken mee

Waterbeheer is tot voor kort op Bonaire niet als een echte urgentie gevoeld. Totdat het eiland in november door enorme regenval werd overvallen. Niet eerder kreeg het eiland in zo'n korte tijd zo veel hemelwater over zich uitgestort. De lagere delen aan de zuidkust kwamen tot kniehoogte onder water te staan. Wegen waren onbegaanbaar, huizen liepen onder en modderstromen vormden een bedreiging voor het koraal. Kortom: een voorbode van wat Bonaire als gevolg van klimaatverandering te wachten staat. Gezaghebber Edison Rijna riep de hulp in van dijkgraaf Hein Pieper van het waterschap Rijn en IJssel.

Het 'Team Pieper' trok nauw op met lokale stakeholders.

Bloed kruipt waar het niet gaan kan. Toen Pieper een jaar of tien geleden vakantie vierde op Bonaire kon hij het niet laten ook met een beroepsblik rond te kijken. "Wat mij meteen opviel was dat de rooien die belangrijk zijn voor de afvoer van regenwater waren verwaarloosd. Ik hoorde dat maar een klein deel van het afvalwater werd gezuiverd. Noem het beroepsdeformatie, maar ik ben ook nog bij de vuilnisbelt gaan kijken waar ik zag dat gif zo de zee instroomde; rampzalig voor het koraal. Rondrijdend viel het me verder op dat er weinig aan landbouw werd gedaan. Ik vind dat raar, want er zijn genoeg mogelijkheden voor, terwijl de prijzen in de supermarkt voor geïmporteerde groenten enorm

hoog zijn. Waarom verbouw je niet zelf meer, vroeg ik me af."

Blue Deal

Pieper dacht er nog wel eens aan terug, bijvoorbeeld toen hij in 2017 het initiatief nam voor de zogeheten Blue Deal. "Als waterschappen krijgen wij veel verzoeken uit het buitenland om kennis te delen. We geven daar graag gehoor aan, maar coördinatie is gewenst. Wij hebben met de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat en Buitenlandse Zaken de afspraak gemaakt dat zij bijdragen aan de reis- en verblijfkosten en dat wij de uren leveren. Ik heb in dat verband wel eens geopperd onze bijzondere gemeenten van Caribisch Nederland

mee te nemen. Bonaire, Sint Eustatius en Saba hebben net zo goed problemen met waterbeheer, maar ze hebben geen waterschap en kunnen niet terugvallen op een provincie." In november gebeurde waarvoor het KNMI in zijn Klimaatsignaal 2021 al had gewaarschuwd: Bonaire krijgt als gevolg van de opwarming van de aarde te maken met (over het jaar gemeten) minder regenval, maar wel veel heviger buien. "Gezaghebber Rijna nam contact met mij op. Hij vroeg mij te komen om advies te geven wat gedaan moet worden om bij een volgende keer wateroverlast te voorkomen. Omdat ik het meteen goed wilde aanpakken, heb ik collega's van de waterschappen in Noord-Holland en Limburg benaderd om een team te formeren met de benodigde specialismen."

Aanbevelingen

Eind januari streken de waterschappers neer op Bonaire. "We zijn met directies van het openbaar lichaam en andere betrokken organisaties zoals het water- en energiebedrijf in gesprek gegaan. We hebben uiteraard ook locaties bekeken zoals de salinas, die een belangrijke rol spelen bij de opvang van overtollig water, en de afvalwaterzuiveringsinstallatie. In de ochtenduren was het praten en kijken, 's middags schreven we onze waarnemingen op die we tijdens het diner naast elkaar legden en 's avonds spraken we over oplossingsrichtingen. Op vrijdagmiddag zijn de laptops dichtgegaan en zijn we gaan snorkelen, het eerste momentje van ontspanning."

De delegatie wilde haar werk voor vertrek afronden dus werden de diensthoofden op zaterdag opgetrommeld. "Het concept was klaar, maar wij hebben nadrukkelijk gezegd: jullie kennen de lokale situatie, zeg het als we iets over het hoofd hebben gezien. Daarna heb ik de definitieve versie van ons rapport aan gezaghebber Rijna aangeboden en zijn we op het vliegtuig gestapt. We wilden boter bij de vis leveren, zodat we niet hoefden terug te komen om het allemaal nog eens door te nemen. De conclusies zijn, net als onze aanbevelingen, helder genoeg om nu concrete stappen voor te bereiden."

Voorbeeldproject

"Geen gemeente in Europees Nederland met de omvang van Bonaire zou de uitdagingen waar het eiland voor staat zonder hulp van buitenaf aankunnen. Het is in 2010 toen de BES-eilanden bij Nederland zijn gaan horen, niet goed geregeld. Ze vallen niet onder een provincie en niet onder een waterschap. Ten aanzien van het waterbeheer is de basis niet op orde. Dat is geen verwijt, maar een constatering, want dit is niet lokaal op te lossen. Je hebt heel veel professionalismen nodig.

Na terugkeer in het hotel werden de bevindingen vastgelegd.

Misschien moet je denken aan twinning en het opbouwen van een band met een provincie of een grotere gemeente en een waterschap waarbij je naar behoefte kennis invliegt." Tevens is er commitment van Den Haag nodig, niet alleen van het ministerie van I&W, maar evenzeer van EZK en BZK, vindt (oud-Tweede Kamerlid) Pieper die kansen ziet voor Nederland om zijn reputatie op het gebied van watermanagement te bevestigen: "Heel veel eilanden in de wereld kampen met dezelfde problemen. Maak van Bonaire een internationaal voorbeeldproject. Natuurlijk

kost dat geld, maar bij de Europese Unie zijn potjes waar een beroep op kan worden gedaan."

Geschrokken

"Ja", antwoordt Pieper als hem gevraagd wordt of hij geschrokken is van de aangetroffen situatie. "Er is groot achterstallig onderhoud over een lange tijd. De retentiecapaciteit van de salinas is volstrekt onvoldoende. Bij een dikke bui spoelt het water zo door naar het koraal, dus moeten de salinas op korte termijn worden uitgebaggerd. Het onderhoud aan de rooien en dammen heeft eveneens urgentie." Gezaghebber Rijna heeft het rapport 'Integraal Waterbeheer op Bonaire' inmiddels besproken met minister van Infrastructuur en Waterstaat Mark Harbers. Ook heeft hij het onder de arm meegenomen naar de VN Waterconferentie in New York waar hij spreker was op een sessie over waterbeheer in small island developing states. Pieper en zijn collega's hebben laten weten graag betrokken te blijven. Hun rapport dat waterbeheer in de volle breedte bestrijkt, is te lezen op bonairegov.com.

Een voorbeeld van achterstallig onderhoud.

Gezaghebber Rijna tijdens zijn presentatie bij de VN Waterconferentie.

Prominente rol op VN-Waterconferentie

Voor een klein eiland was er voor Bonaire een opvallende rol weggelegd bij de Waterconferentie van de Verenigde Naties eind maart in New York. Aan de vooravond had koning Willem-Alexander in een videoboodschap aan de 193 deelnemende landen al de schijnwerpers op Bonaire gericht.

“Stormen en een stijgende zeespiegel maken Bonaire nog kwetsbaarder dan het al is. Schokkend dat een vijfde van het eiland, inclusief de hoofdstad Kralendijk eind deze eeuw al onder water kan staan. Geweldig om te zien hoe de eilandbewoners samenwerken om de mangroven, natuurlijke kustbeschermers, te redden en deze ramp zo hopelijk te voorkomen. Er zijn veel eilanden als Bonaire, elk met z'n eigen uitdagingen. We kunnen veel bereiken

met natuurlijke oplossingen, aangereikt door onze planeet. Denk aan de mangroven op Bonaire. Simpel, maar effectief. Breng eens een bezoek aan het eiland en bekijk het met uw eigen ogen”, aldus het staatshoofd.

Speciale sessie

Op de Waterconferentie verzorgde Bonaire samen met Curaçao en het Local2030 Island Network een sessie over waterbeheer in relatie tot klimaatverandering. Gezag-

hebber Rijna wees de toehoorders onder wie de koning erop dat water al eeuwenlang de ‘lifeline’ van de Bonairiaanse samenleving is, maar nu – als gevolg van de opwarming van de aarde – ook een bedreiging vormt.

“Eind vorig jaar zijn we geconfronteerd met de uitdagingen van klimaatverandering. Een groot deel van het eiland stond onder water, wegen waren onbegaanbaar en huizen liepen onder. Onze koralen werden aangetast door al het vuile water dat van het eiland de zee in stroomde. Uit recente onderzoeken blijkt dat we ons als Bonaire de komende jaren serieus moeten voorbereiden. Klimaatverandering en de gevolgen daarvan, zoals overstromingen, zullen een grote invloed hebben op hoe en zelfs waar we op ons eiland kunnen wonen.”

Samenwerking

Rijna benadrukte het belang van samenwerking met partners en

andere eilanden. “Samen kunnen we leren hoe we waar mogelijk beter met water kunnen werken, ons kunnen beschermen en verdedigen tegen water en proactief kunnen optreden tegen de gevolgen van klimaatverandering. Omdat we niet langer kunnen wachten, heeft Bonaire al de eerste concrete stappen gezet. In samenspraak met de betrokken ministeries in Nederland wordt een Klimaattafel ingericht.”

De gezaghebber haalde ook het rapport aan waarin experts van Nederlandse waterschappen aanbevelingen doen voor integraal watermanagement en dat, zo bood hij aan, ook door andere eilanden kan worden gebruikt om zich te wapenen tegen wateroverlast. Een van de andere sprekers van de sessie was de minister van Infrastructuur en Waterstaat Mark Harbers. Die had goed nieuws voor Bonaire meegenomen naar New York. Hij kondigde aan te zullen helpen bij het aanpakken van de salina bij Harbour Village, die in november voor zo veel problemen heeft gezorgd.

Appel op solidariteit

Ook bij de officiële lancering van het International Panel on Deltas and Coastal Areas (IPDC) was Rijna uitgenodigd te spreken. Hij greep de gelegenheid aan om te bepleiten dat kleine eilandstaten meer steun van grote landen moeten krijgen om zich te beschermen tegen de impact van klimaatverandering. Eilanden dragen het minste bij aan de opwarming van de aarde, maar worden wel als eerste en vaak in de meest ernstige mate met de negatieve gevolgen geconfronteerd, onder meer in de vorm van extremer weer en stijging van de zeespiegel.

Reden waarom Bonaire de oprichting van het IPDC – een initiatief van het Koninkrijk der Nederlanden - dat helpt met het opstellen van concrete klimaatadaptatie-adviezen van harte toejuicht. Doel is dat landen zich beter gaan aanpassen aan het veranderende klimaat. Dankzij dit platform kan er tegelijkertijd met meerdere instanties (wetenschappelijke) kennis worden uitgewisseld om problemen op het gebied van water en klimaat aan te pakken. Via investeringsbanken zijn er middelen beschikbaar.

Wandelgangen

Rijna nam ook deel aan een ontbijtsessie waarvoor koning Willem-Alexander de afgevaardigden van de small island development states had uitgenodigd om van gedachten te wisselen over hoe kleine eilandstaten zich kunnen wapenen tegen de impact van klimaatverandering, bijvoorbeeld door net als Bonaire prioriteit te geven aan waterbeheer.

De conferentie - de eerste op het gebied van water in bijna 50 jaar in VN-verband – bood de Bonairaanse delegatie de kans om actief

te netwerken. Gesproken werd met onder meer klimaatgezant prins Jaime de Bourbon de Parme, watergezant en overstromingsdeskundige Henk Ovink, de ministers Liesje Schreinemacher (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking) en Mark Harbers (Infrastructuur en Waterstaat), vertegenwoordigers van andere leden van de Overseas Countries and Territories Association en van organisaties als Global Water Partnership, Local2030 Island Network, Global Island Partnership, Pacific Community, International Panel for Delta's and Coastal Areas en Caribbean Climate Smart Accelerator.

Erkenning

De delegatie kijkt tevreden terug op het debuut op het wereldwijde VN-podium. “Het was natuurlijk eervol om als kleine gemeente deel te mogen nemen en onze kennis en ervaring te delen. Ik zie de uitnodiging als een erkenning dat wij met onze lokale initiatieven zoals de oprichting van een Klimaattafel en het rapport van de waterschappen een voorbeeld kunnen zijn voor andere eilanden”, aldus gezaghebber Rijna. ●

Bijpraten met klimaatgezant prins Jaime de Bourbon de Parme en burgemeester van Rotterdam Ahmed Aboutaleb.

Greenpeace in de bres

“De klimaatcrisis raakt mensen hier en nu. Gemeenschappen die de minste uitstoot hebben veroorzaakt, worden het hardst getroffen. Dat zien we in de hele wereld en zelfs binnen Nederland: Bonaire staat vooraan bij de klappen van klimaatverandering. We zagen de kwetsbaarheid van Bonaire als laaggelegen eiland”, verklaart directeur Andy Palmen waarom Greenpeace Nederland in de bres is gesprongen voor het eiland. De natuur- en milieuorganisatie liet de Vrije Universiteit Amsterdam onderzoek doen naar de klimaatdreiging voor Bonaire en wil via de rechter afdwingen dat ministeries hun verantwoordelijkheid nemen.

“De vraag is hoe de klimaatcrisis wordt aangepakt. Doen we dat rechtvaardig of laten we sommige mensen achter? Wij willen klimaatrechtvaardigheid voor iedereen en zagen dat de regering in Den Haag geen beleid maakt voor Bonaire. Het gaat ons uiteindelijk om heel Caribisch Nederland, maar we richten ons eerst op Bonaire.”

Is het gebruikelijk voor de organisatie zo veel aandacht

te hebben voor zo’n klein eiland?

“Samenwerken met en opkomen voor gemeenschappen zit in het DNA van Greenpeace. We ondersteunen al decennialang mensen die te maken krijgen met klimaatverandering, vervuiling, en vernietiging van de natuur. We werken samen met de omwonenden van de vervuilende staalfabriek Tata Steel in IJmuiden, maar ook met mensen die in het Amazone-gebied wonen, en nu

met inwoners van Bonaire. Door samen klimaatrechtvaardigheid voor Bonaire te eisen, hopen we bij te dragen aan de strijd voor een betere wereld.”

Hoe is Greenpeace er toe gekomen de VU te vragen de klimaatrisico’s voor Bonaire in kaart te brengen?

“Onze campagnes beginnen altijd met onderzoek. De feiten boven tafel. In bestaande onderzoeken stond vrijwel niets over de gevolgen van klimaatverandering voor inwoners van Caribisch Nederland. Bonaire is gevoelig voor de stijgende zeespiegel. En terwijl we voor Europees Nederland er alles aan doen om de zee buiten te houden, lag er voor Bonaire, en ook Saba en Statia, eigenlijk niets. Wat betekent klimaatverandering dan voor mensen die op Bonaire wonen? Met die vraag zijn we naar de Vrije Universiteit gegaan.”

Hoe is het contact met de ministeries?

“We kwamen er al gauw achter dat de vier betrokken ministeries naar elkaar wijzen als het gaat over de klimaatcrisis en de BES-eilanden. We verwachtten meer regie. Iedereen lijkt onze zorgen te delen. We spraken met staatssecretaris Van Huffelen, maar het ontbreekt nog aan concrete actie, ondanks moties van de Tweede Kamer. Daarnaast hebben we via de Woo, de Wet open overheid, nagevraagd wat er op de ministeries is besproken en geschreven over klimaatverandering en Caribisch Nederland. Dit verzoek deden we vorig jaar juli. Maanden later heeft het ministerie van IenW nog altijd niets vrijgegeven. Bij de ministeries van BZK en LNV hebben we bezwaar gemaakt tegen de zeer beperkte hoeveelheid openbaar gemaakte informatie.”

Directeur Andy Palmen van Greenpeace Nederland (Foto: Marten van Dijk).

Meralney en Chummer Bomba maken deel uit van het Bonaire-team van Greenpeace (Foto: Bart Hoogveld).

Hoe is de verstandhouding met het openbaar lichaam Bonaire?

“Als onafhankelijke organisatie zijn we gewend om altijd met een ongebonden blik te kijken naar overheden en hun verantwoordelijkheden, of het nu lokaal, nationaal of internationaal is. Het contact met het OLB is goed. Het Bestuurscollege gebruikt het VU-rapport om het kabinet aan te sporen tot actie en dat is hard nodig.”

Wat is de stand van zaken met betrekking tot de rechtszaak?

“De klimaatrechtszaak die we met inwoners voorbereiden heeft twee doelen. We willen bescherming van Bonaire. En we willen dat Nederland sneller minder broeikasgassen gaat uitstoten. De afgelopen tijd hebben we hierover op het eiland veel gesprekken gevoerd. De volgende stap is dat we een sommatiebrief sturen, waarin we aangeven wat er moet veranderen. En ons schip, de Arctic Sunrise, komt

van 20 tot en met 27 april naar Bonaire. Iedereen is welkom om langs te komen!”

Zijn de toezeggingen van minister Jetten niet voldoende om af te zien van de rechtszaak?

“Mooie woorden zijn in politiek Den Haag helaas niks waard, totdat er echt actie wordt ondernomen. Bonaire herkent dit, denk ik. Een van de dingen die het ministerie van Economische Zaken en Klimaat eindelijk heeft opgepakt op verzoek van het Bestuurscollege is het instellen van een klimaat tafel. Wij vinden dat de inwoners goed betrokken moeten worden bij die tafel en de plannen. Het moet transparant en op de wetenschap gebaseerd zijn wat daar besproken wordt. Er is dus beweging, dat is mooi. Maar echte verandering komt niet vanzelf.”

Greenpeace bouwt aan een lokaal team. Wat zijn de taken?

“Zo’n team is essentieel om met mensen op Bonaire informatie uit te wisselen en samen te werken. Klimaatverandering is voor veel mensen op het eiland een nieuw onderwerp, het team wil daar verandering in brengen. Dat doen we op bijeenkomsten, op straat, online, en later deze maand ook aan boord van de Arctic Sunrise.”

Veel inwoners vinden de vraag hoe ze de maand rondkomen urgenter dan het klimaat. Begrijpt u dat?

“Absoluut, je moet weten of je morgen kunt eten en de huur betalen. Tegelijkertijd moet de overheid ervoor zorgen dat burgers op de langere termijn ook een veilig leven kunnen leiden. De klimaatcrisis dreigt de bestaande problemen en onrechtvaardigheid, zoals armoede, nog verder te vergroten. Dat motiveert ons des te meer om deze rechtszaak voor klimaatrechtvaardigheid te starten.”

Greenpeace

Greenpeace is een internationale natuur- en milieuorganisatie die zich in 55 landen sterk maakt voor een leefbaar klimaat, levendige oceanen en bossen en duurzame landbouw. Greenpeace stelt grote milieuproblemen aan de kaak door wetenschappelijk onderzoek, lobby, demonstraties en vreedzame en inventieve confrontaties. Greenpeace wordt gesteund door individuele supporters, is politiek en religieus onafhankelijk en accepteert geen giften van bedrijven of subsidies van overheden. Als wereldwijde organisatie richt Greenpeace zich op het oplossen van de belangrijkste milieuproblemen van deze tijd: de klimaat- en biodiversiteitscrises. In Nederland heeft Greenpeace 330.332 donateurs.

Gezaghebber Rijna heeft wel eens verzucht te willen dat er een organisatie is die zich net zo gepassioneerd inzet voor een sociaal minimum als Greenpeace voor natuur en milieu...

"We hebben goed contact met de consumentenbond Unkobon. Zij spannen een rechtszaak aan tegen de Nederlandse overheid om een waardig bestaan voor alle Bonairianen af te dwingen. Heel goed dat Unkobon dit doet, en helaas hard nodig."

Is het niet een beetje 'koloniaal' om als grote organisatie vanuit Nederland te komen vertellen dat Bonaire zich moet wapenen tegen klimaatverandering?

"Greenpeace is een wereldwijde organisatie die is gebouwd op lokale bewegingen. We denken dat we iets kunnen betekenen, in

een gelijkwaardige samenwerking met mensen die op het eiland wonen en die weten wat het eiland nodig heeft. Daarom luisteren we veel. We leren veel. Wanneer we fouten maken, worden we daarop graag aangesproken en doen we ons uiterste best om te verbeteren."

Gaat Greenpeace zich naast het klimaat ook richten op de natuur en het milieu op Bonaire?

"De natuurbeschermingsorganisaties op het eiland doen heel goed werk. Greenpeace zet zich wereldwijd in tegen klimaatverandering en voor de bescherming van leefgebieden van mens en dier. Onze focus op Bonaire ligt bij klimaatverandering en de gevolgen voor iedereen die er woont. Op die manier hopen we eraan bij te dragen dat de toekomst van Bonaire wordt veiliggesteld."

Hoe kijkt u naar de ontwikkeling van het eiland?

"Een goed sociaal minimum en voldoende betaalbare woningen zijn een eerste must. We horen

daarnaast dat mensen willen dat er wordt geïnvesteerd in goed openbaar vervoer, duurzame energie zoals zonnepanelen en elektrische auto's. Dat zal ook meer vrijheid en schone lucht geven. Met zo veel wind en zon heeft Bonaire natuurlijk geweldige mogelijkheden. Het is triest om te zien dat het mensen die met duurzame energie aan de slag willen, zo moeilijk wordt gemaakt. Bij alle ontwikkelingen is het belangrijk dat de natuur goed beschermd wordt, in samspraak met de inwoners. En ook dat de openbare ruimte, zoals de stranden, publiek blijft zodat iedereen daarvan kan blijven genieten."

Zijn er typische 'Greenpeace-acties' te verwachten?

"'Typisch Greenpeace' is dat we goed onderzoek doen, samenwerken met mensen en via de politiek en als het nodig is via de rechter proberen dingen te veranderen. We sluiten zeker niet uit dat we in de toekomst ook acties zullen inzetten om samen voor de toekomst van Bonaire op te komen." ●

De Arctic Sunrise is van 20 tot en met 27 april op Bonaire (Foto: Richard Barnden).

Ministeriële aandacht

Weinig gemeenten die zo frequent worden bezocht door bewindslieden als Bonaire. Dat komt omdat het eiland, net als Sint Eustatius en Saba, niet tot een provincie behoort en dus rechtstreeks 'zaken doet' met de ministeries. De afgelopen maanden werden minister van Justitie en Veiligheid Dilan Yeşilgöz-Zegerius, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Robbert Dijkgraaf, minister van Infrastructuur en Waterstaat Mark Harbers, staatssecretaris Gunay Uslu van Cultuur en Media en staatssecretaris van Koninkrijksrelaties en Digitalisering Alexandra van Huffelen verwelkomd.

Met Yeşilgöz-Zegerius werd gesproken over het belang van samenwerking voor de verdere verbetering van de veiligheid op het eiland. Onderwerpen die aan de orde kwamen, waren o.a. het oprichten van een juridisch loket voor rechtshulp en de grensbewaking. De minister gaf met gezaghebber Edison Rijna het symbolische startsein voor het Regionale Informatie- en Expertise Centrum Caribisch Nederland, een samenwerkingsverband van veiligheidspartners om meer zicht te krijgen op georganiseerde en ondermijnende criminaliteit.

Studenten

Het bezoek van Dijkgraaf stond onder meer in het teken van het vervolg op de door premier Rutte

gemaakte excuses voor het slavernijverleden. De minister zegde toe met oplossingen te komen voor de barrières die Caribische studenten ondervinden wanneer zij hun studie voortzetten in Europees Nederland. Dijkgraaf meldde voorts het aanbod van Mbo-opleidingen op Bonaire te willen versterken met disciplines die aansluiten bij de vraag naar lokale vakkrachten.

Gunay Uslu maakte bekend 150.000 euro beschikbaar te stellen voor het aanstellen van cultuurcoaches. De lokaal te werven cultuurcoaches stimuleren deelname aan cultuur, verbinden cultuur met andere sectoren en ondersteunen cultuuraanbieders. Ook kunnen ze betrokkenheid bij het Bonairiaanse erfgoed bevoor-

Minister Dijkgraaf kreeg van journalist/historicus Bòi Antoin meer te horen over de geschiedenis van de slavenhuisjes.

deren. Het Bestuurscollege lichtte de wensen toe de bibliotheek te ontwikkelen tot een innovatief, cultuurkenniscentrum, waar bijvoorbeeld workshops en discussiebijeenkomsten over maatschappelijke thema's worden georganiseerd, maar ook onderzoek – bijvoorbeeld naar het slavernijverleden op Bonaire – wordt gestimuleerd.

WoIBES

Minister Harbers tekende een samenwerkingsovereenkomst voor de modernisering van Flamingo Airport (zie pagina 16). Staatssecretaris Van Huffelen brengt als coördinerend bewindspersoon geregeld een bezoek aan het eiland. Een van de onderwerpen die intensief aan de orde komt is de vernieuwing van de wet openbare lichamen BES (de WoIBES), de Caribische versie van de Gemeentewet.

Staatssecretaris Uslu bij haar bezoek aan de bibliotheek.

Modernisering luchthaven

Nederland en Bonaire gaan samen flink investeren in Flamingo Airport om ervoor te zorgen dat de luchthaven in de toekomst aan internationale veiligheidsstandaarden kan blijven voldoen. Ook zal Bonaire International Airport (BIA) de terminal uitbreiden en moderniseren, met oog voor verduurzaming. Het gaat om een investering van in totaal 50 miljoen euro.

Met de ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst door minister van Infrastructuur en Waterstaat Mark Harbers, gedeputeerde Hennyson Thielman, BIA-directeur Maarten van der Scheer en waarnemend Rijksvertegenwoordiger Jan Helmond (namens het ministerie Binnenlandse Zaken) is de uitvoering van het ingrijpende verbeterproject een stap dichterbij.

Veiligheid

Met de investering kunnen de platformen worden gemoderniseerd, zodat deze beter aansluiten op het veiligheidsniveau dat de internationale burgerluchtvaartorganisatie ICAO verlangt. Het Rijk is verantwoordelijk voor de veiligheid in Caribisch Nederland. Van daar dat het ministerie 15 miljoen euro beschikbaar stelt voor het aanpakken van de platformen.

Minister Mark Harbers, gedeputeerde Thielman (rechts) en BIA-directeur Van der Scheer.

Bonaire trekt er zelf 6,6 miljoen voor uit. Nederland en Bonaire willen er ook voor zorgen dat BIA klaar is voor de duurzame luchtvaart van de toekomst. Bij de herinrichting van de platformen wordt rekening gehouden met de komst van elektrische toestellen. Uit een in opdracht van IenW verrichte studie blijkt dat de ABC-eilanden zich goed lenen voor elektrisch vliegen. In 2035 zou 90% van de passagiersvluchten elektrisch kunnen zijn.

Terminal

Naast het op de schop nemen van de platformen wordt geïnvesteerd in een upgrade van de luchthaven zelf. De uitbreiding en modernisering van de terminal zal extern en via luchthavengelden worden gefinancierd. Onderdeel van de modernisering is meer zelf geproduceerde, duurzame energie te genereren door de aanleg van een zonnepark. Minister Harbers: "Met deze investering kan de luchthaven

beter inspelen op internationale veiligheidseisen, dat is belangrijk voor een veilige luchtvaart. Maar het is ook van belang dat de luchthaven van en voor alle inwoners van Bonaire blijft. Ik ben blij dat Bonaire met dit plan wordt voorbereid op duurzame luchtvaart. Vanwege de korte afstanden en het relatief kleine aantal passagiers op vluchten tussen de eilanden is Caribisch Nederland bij uitstek geschikt voor deze duurzame vorm van vliegen."

Ambu-lift

Met het vergroten van de vertrekhal en de opening van een terras zijn de eerste verbeteringen al merkbaar voor reizigers. Voor aankomende passagiers komt een overkapping zodat er niet in de volle zon hoeft te worden gewacht om langs immigratie te gaan en er komt een nieuwe bagageband met een grotere capaciteit. Voor minder mobiele reizigers wordt een nieuwe ambulift aangeschaft.

Geslaagde kennismaking

Bonaire kan terugkijken op een geslaagd bezoek van koning Willem-Alexander, koningin Máxima en dochter Amalia. Voor de kroonprinses was het de kennismaking met haar toekomstige 'werkgebied'.

De koninklijke gasten kregen bij de 'slavenhutjes' van Witte Pan uitleg over het slavernijverleden van Bonaire. Vervolgens bezochten zij Mangazina di Rei, waar het cultureel-historisch erfgoed

van Bonaire wordt getoond. Buurtbewoners vertelden over hun wijken, een familie van vier generaties bakte brood in een oude steenoven en basisschoolleerlingen traden op met het Leerorkest.

Tijdens de lunch werd gesproken met eilandbewoners over actuele thema's, zoals klimaatverandering, landbouwontwikkeling en armoedebestrijding. In de middag volgde een bezoek aan de baai van Sorobon voor een windsurfdemonstratie. Aansluitend was er een

ontmoeting met junior rangers van de Stichting Nationale Parken Bonaire over natuurbehoud van het kustgebied, gevolgd door een boottocht door de baai en het mangrovegebied.

Het bezoek aan Bonaire werd in de avond afgesloten in hoofdstad Kralendijk met de 'Taste of Bonaire', een culturele markt met lokale producten, gastronomie en muzikale optredens waarvan de koning, koningin en kroonprinses zichtbaar genoten.

Promotie (1)

Bonaire bracht Amsterdammers in de donkerste maanden van het jaar in tropische sferen. Door de hoofdstad reed een vrolijk gekleurde tram van het Gemeentelijk Vervoerbedrijf bestickerd met foto's van de mooiste plekjes van het eiland, zowel boven als onder water. Aan de promotie was een fotowedstrijd verbonden: de inzender van de leukste foto van de tram kreeg een compleet verzorgde reis naar Bonaire.

Gezond

In het streven de afhankelijkheid van import af te bouwen, heeft de Dienst Landbouw, Veeteelt en Visserij weer een flinke stap gezet. Twee hectare landbouwgrond zijn gereserveerd voor de aanplant van fruitbomen: kenepa, tamarinde, mango, avocado, cashew, granaatappel, lamoen en papaja. Binnen afzienbare tijd kunnen de eerste vruchten worden geplukt.

Promotie (2)

Bezoekers uit Curaçao en Aruba worden in een gepaste stijl door de lokale maatschappij Divi Divi Air naar Bonaire gebracht. De indienstneming van een nieuw toestel werd door het toeristenbureau aangegrepen om het te voorzien van het nieuwe beeldmerk van Bonaire. Na de eerste landing op Flamingo Airport zorgde de luchthavenbrandweer voor een watersaluut.

Duurzaam

Zorginstelling Fundashon Mariadal en natuurorganisatie STINAPA zien het als hun maatschappelijke taak qua duurzaamheid het goede voorbeeld te geven. Vandaar het plan het wagenpark – inclusief de auto's van de thuiszorgmedewerkers – te elektrificeren. Inmiddels zijn de eerste zero emission-auto's in gebruik genomen. Het Bestuurscollege heeft het ministerie van IenW steun gevraagd voor een pilot elektrisch vervoer. ●

Schoner

Het verbod op voor eenmalig gebruik bestemde plastic voorwerpen werpt zijn vruchten af. Bij de opruimacties van Clean Coast Bonaire worden op de stranden minder plastic rietjes en bestek aangetroffen en juist vaker papieren rietjes en houten bestek. Die horen ook niet in de natuur, maar ze zijn aanzienlijk minder schadelijk dan plastic. In 2022 werden 47.790 stuks zwerfafval langs de kust van het eiland verzameld.. ●

Benoeming

Mr. Christopher Frans is per 1 maart benoemd tot Eilandsecretaris. Hij is reeds negen jaar werkzaam bij het openbaar lichaam, waarvan de laatste twee jaar als adjunct-eilandsecretaris. Na zijn studies aan De Haagse Hogeschool en de Rijksuniversiteit Groningen, ging hij aan de slag als beleidsmedewerker bij de Gemeente Rotterdam. In 2013 keerde Frans terug naar Bonaire. ●

Groeibriljant van de regio

Door Koert van Buiren

De economische prestaties van Bonaire zijn indrukwekkend en het eiland kan met recht de economische groeibriljant van de regio worden genoemd. Terwijl de Caribische regio in de periode voor corona met circa een half procent gemiddeld per jaar groeide en kampte met een hoge werkloosheid, groeide de reële economie van Bonaire met gemiddeld 2,6 procent per jaar. De werkloosheid daalde naar 3,2 procent in 2018; de laagste werkloosheid van het Koninkrijk en van de Caribische regio. Maar er zijn ook uitdagingen, zoals de persistente armoede, de inkomensongelijkheid en het achterblijvende vermogen om duurzame en inclusieve groei te realiseren.

Veel beter

Met gemiddeld 2,6 procent per jaar tussen 2010 en 2019 waren de economische prestaties van Bonaire veel beter dan van zuster-eilanden (Curaçao, -0,9 procent)

en Aruba (1,6 procent) en van de Caribische regio als geheel (0,7 procent). In zekere mate profiteerde de bevolking daarvan: de werkloosheid daalde naar 3,2 procent, wat er op neer komt dat vrijwel de gehele beroepsgeschik-

te bevolking werkt (het resterende werkloosheidspercentage kan worden gezien als frictiewerkloosheid).

Daarbij behoort Bonaire inmiddels tot de rijkste eilanden van de regio: het bruto binnenlands product (bbp) per hoofd van de bevolking bedroeg in 2019 USD 25.509. Alleen Aruba, Sint Maarten, de Bahama's en Puerto Rico kennen een hoger bbp per hoofd van de bevolking.

Diversificatie

De economie van Bonaire is gedi-versifieerder dan vaak wordt aangenomen. De vijf grootste sectoren (in termen van werkgelegenheid) zijn vrijwel even groot (tussen de 11 en 15 procent van de totale werkgelegenheid) en voorzien samen in circa twee derde van het totaal aantal banen op Bonaire. De horeca is in economisch belang afgenomen (van 15,2 naar 12,6 procent van alle banen), terwijl de sector zakelijke diensten belangrijker is geworden (van 12,7 naar 14,6 procent van alle banen). Daar speelt het effect van corona, dat voornamelijk de horecasector heeft getroffen. Desalniettemin kan gesproken worden van een redelijke mate van diversificatie van de economie.

Inkomens en verdeling

De inkomens zijn ongelijk verdeeld op Bonaire, waarbij opvalt dat werkenden in de publieke sector veel beter af zijn dan werkenden in de marktsector. Het bruto jaarloon van ambtenaren is ruim twee keer hoger dan dat van mensen die in de groot- en detail-

Tabel 1: De economische prestaties van Bonaire steken uit boven die van de regio

	Bonaire	Curacao	Aruba	Caribische regio
Reële economische groei, gemiddeld 2010-2019	2,6%	-0,9%	1,6%	0,7%
Werkloosheid, 2019	3,2%	17,4%	5,2%	9,7%
BBP per capita, 2019	\$25.507	\$19.024	\$31.651	\$9.900

Bron: Economisch Bureau Amsterdam (2023)

Tabel 2: De lonen in de publieke sector zijn twee keer zo hoog als in de marktsector

Sector	Jaar	Banen (% van)	
		totaal aantal banen)	Bruto jaarlonen
Groot- en detailhandel	2019	12,7%	€ 18.330
	2020	12,8%	€ 18.670
	2021	12,4%	€ 18.900
Horeca	2019	15,2%	€ 17.150
	2020	14,0%	€ 16.840
	2021	12,6%	€ 17.840
Zakelijke diensten	2019	12,7%	€ 17.980
	2020	13,5%	€ 17.590
	2021	14,6%	€ 17.100
Overheid	2019	11,1%	€ 41.270
	2020	11,4%	€ 42.390
	2021	11,3%	€ 44.020
Zorg en sociale sector	2019	11,0%	€ 30.830
	2020	11,0%	€ 30.900
	2021	13,4%	€ 28.700

Bron: CBS Statline (2023)

Koert van Buiren is directeur van Economisch Bureau Amsterdam en associate professor Economie aan de Universiteit van Amsterdam.

handel, de horeca en de zakelijke diensten werken ¹. Ook in de zorg en sociale sector zijn de inkomens hoger dan in de marktsector. Niet alleen tussen sectoren, maar ook tussen huishoudens zijn inkomens scheef verdeeld. De zogenaamde GINI-coëfficiënt die de mate van (on)gelijkheid in de inkomensverdeling weergeeft (0 geeft een volledig gelijke inkomensverdeling weer; 1 geeft de meest ongelijke verdeling weer ²). De GINI-coëfficiënt is op Bonaire 0,4, terwijl deze in Europees Nederland 0,26 bedraagt. In Caribisch perspectief is een waarde van 0,4 echter niet uitzonderlijk.

Veiligheid, leefomstandigheden en geluk

Welvaart (economische groei en werkgelegenheid) en welzijn zouden, als de overheid haar werk goed doet, hand in hand moeten gaan. En dat is het geval op Bonaire. Mensen zijn zich steeds veiliger gaan voelen, erva-

ren minder overlast in de buurt en zijn vaker tevreden met hun leven.

Armoede

Ondanks de goede economische prestaties van Bonaire – de hoge economische groei en de lage werkloosheid – is de armoede omvangrijk en persistent. In 2019 heeft de Nederlandse regering het ‘ijkpunt sociaal minimum’ vastgesteld. Dit ijkpunt diende om beleid gericht op verhoging van inkomens en op verlaging van kosten van levensonderhoud te ontwikkelen zodanig dat huishou-

dens op of boven het sociaal minimum uitkomen. In 2020 leefde 29 procent van de huishoudens op Bonaire nog onder dit sociaal minimum; een substantieel deel van de bevolking (één achtste) leefde in 2020 zelf onder de helft van het sociaal minimum (CBS, 2023). Duidelijk is dat niet iedereen profiteert van de welvaartsontwikkeling.

Conclusie

Bonaire maakt economisch een stormachtige ontwikkeling door en het lukt de overheid gedeeltelijk om welvaartsstijging om te zetten in verhoging van het welzijn van de bevolking. Voor de toekomst zijn er echter nog flinke uitdagingen. Ten eerste zijn de economie en de werkgelegenheid (te) sterk afhankelijk van een (te) omvangrijke overheid: een kwart van alle banen op Bonaire is in de publieke sector (inclusief zorg en sociale sector) en de lonen in deze sector lopen uit de pas met de marktsector.

Er zou meer aandacht moeten worden besteed aan het ontwikkelen van het eigen verdienvermogen van Bonaire en het faciliteren van bedrijvigheid en werkgelegenheids- en loonontwikkeling in de marktsector. Ten tweede moet de armoede effectief worden aangepakt. Dan doet Bonaire zijn naam van groeibriljant van de Caribische regio echt eer aan. ●

Tabel 3: Welzijn van de bevolking van Bonaire is toegenomen

Gevoel van veiligheid ³		Overlast in de buurt ⁴		Tevreden met leven ⁵	
2017	2021	2017	2021	2013	2018
81%	90%	69%	62%	80%	89%

Bron: CBS Statline (2023)

¹ Alleen in de energiesector (semi-publiek) en de financiële diensten zijn de bruto lonen gelijkwaardig aan die in de publieke sector. Deze twee sectoren zijn niet in de tabel opgenomen omdat ze voorzien in slechts 2 tot 2,5 procent van de banen.

² Bij een GINI-coëfficiënt van 0 verdient iedereen even veel; bij 1 verdient 1 huishouden al het inkomen.

³ Percentage van de bevolking dat zich nooit onveilig voelt.

⁴ Percentage van de bevolking dat vindt dat er wel eens overlast in de buurt voorkomt.

⁵ Percentage van de bevolking dat tevreden is met zijn of haar leven.

Succesvolle start dankzij Qredits

Qredits heeft sinds de opening in 2015 van een vestiging op Bonaire 330 lokale ondernemers een krediet verstrekt hetgeen inmiddels bijna 800 banen heeft opgeleverd. Vooral voor startende en nog niet lang bestaande ondernemers is het niet eenvoudig bij commerciële banken een lening af te sluiten. Zij kunnen terecht bij Qredits, niet alleen voor een krediet van maximaal 50.000 dollar tegen een gunstige rente, maar ook voor hulp bij het maken van een ondernemingsplan en coaching.

Samantha Jacobs van Omnia Holistic Rejuvenation & WellBeing.

Omnia Holistic Rejuvenation & WellBeing

Samantha Jacobs keerde in 2018 na een tijd op Sint Maarten te hebben gewoond en een studie in Canada terug naar haar geboorte-eiland Bonaire. "Ik wilde een holistisch centrum voor beauty en wellness beginnen. Qredits heeft mij geholpen een businessplan op te zetten. En ik heb in 2019 een krediet gekregen waarmee ik speciale apparatuur kon aanschaffen."

Samantha was goed en wel begonnen of corona sloeg ook toe op Bonaire. "Ik heb een contact-

beroep dus het was een moeilijke tijd. Ik kon mijn klanten alleen helpen met advies en producten. Qredits is heel coulant geweest met de aflossingsverplichtingen. In het begin zorgden kennissen voor mond-tot-mondreclame,

maar ik maak ook promotie via social media. Ik doe het nu nog in mijn eentje, maar ik ben op zoek naar iemand die mij kan helpen."

Samantha heeft eind vorig jaar een nieuwe lening gekregen om analyseapparatuur te kopen. "Het werk wat ik doe, is heel specialistisch. Ik leer mensen voor zichzelf te zorgen: wellbeing aan de buiten- en de binnenkant. Ik heb blije klanten en het blijft groeien. Gelukkig heb ik van Qredits geleerd dat je er als ondernemer voor moet zorgen dat jijzelf de business moet managen en niet andersom. Qredits heeft mij geholpen mijn droom waar te maken."

CHAIA Cosmetics

Als je niet de voor je gevoelige huid geschikte verzorgingsproducten kan vinden, maak je die toch zelf... Dat is makkelijker gezegd, dan gedaan, maar niet voor Suvienka en Sindy Chirino. Ze experimenteerden met planten, kruiden en oliën, probeerden het op zichzelf uit en lieten het ook door familie en kennissen testen. "We kregen goede reac-

YEP Bonaire

Stichting WeConnect heeft het 'Youth Enterprise Platform' (YEP) gelanceerd. Het concept is uitgewerkt in samenwerking met een team van Caribische studenten. YEP is onderdeel van de DOE-tank van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en WeConnect. Het bestaat onder andere uit een interactief platform met als doel Bonairiaanse jongeren te stimuleren tot ondernemerschap.

Suvienska en Sindy Chirino van CHAIA Cosmetics.

ties. Er was duidelijk een vraag naar een verzorgingslijn voor de gevoelige huid”, aldus Suvienska. Het was eind 2020 en de basis voor een eigen bedrijf was gelegd. Een jaar eerder waren ze geweest op wat Qredits voor startende ondernemers kan betekenen. “We hadden zelf al een businessplan gemaakt, maar de begeleiding gaat verder dan dat. En we hebben een krediet gekregen om materialen te kopen. De

huisstijl heb ik zelf ontworpen.” Duurzaamheid staat hoog in het vaandel. “Alle producten zijn plantaardig. Er zitten geen conserveringsmiddelen in en bij het terugbrengen van potjes wordt 25 dollarcent verrekend met een volgende aankoop.”

“Het begon een beetje stroef, maar toen vrienden er over postten ging het lopen. De verkoop gaat nu nog alleen online. Klanten kunnen bestellingen bij ons thuis ophalen. Dan kunnen ze meteen zien hoe het gemaakt wordt. Maar als het zo blijft groeien, gaan we wel nadenken over een winkel. Ik ga in elk geval een kraampje reserveren op het Wilhelminaplein (waar cruise-passagiers aan wal komen; red) om te kijken of toeristen geïnteresseerd zijn.” ●

BeYourOwnBoss

Qredits en Orco Bank hebben een samenwerkingsovereenkomst getekend voor de uitvoering van het ‘BeYourOwnBoss’ programma. Dankzij deze samenwerking kunnen de kosten van zestig licenties in 2023 gedekt worden en financiële middelen voor de uitvoer van het programma op de middelbare scholen ingezet worden voor andere activiteiten binnen het programma. De Orco Bank zal bank-gerelateerde workshops geven aan de deelnemende scholieren. Het ‘BeYourOwnBoss’ richt zich op MBO- en VWO-leerlingen.

Agro-krediet

Qredits heeft de dienstverlening op Bonaire uitgebreid met een speciaal ‘agro-krediet’. Ondernemers die actief zijn in de land- en tuinbouw kunnen in aanmerking komen voor een lening van maximaal 100.000 dollar tegen twee procent rente met een looptijd van vijf jaar. Daarnaast komt er een Agri Business Academy waar lokale boeren trainingen kunnen volgen op het gebied van ondernemerschap, innovatie en duurzame landbouw. De introductie van het agro-krediet sluit aan op het beleid van het Eilandbestuur om Bonaire voor eerste levensbehoeften meer zelfvoorzienend te maken. Zo’n negentig procent van de versproducten wordt geïmporteerd. Dat werkt kostenverhogend, is niet duurzaam en gaat vanwege de transporttijd ook ten koste van de kwaliteit. De Dienst Landbouw, Veeteelt en Visserij stimuleert lokale initiatieven door middel van advies, het leveren van materialen en het beschikbaar stellen van landbouwgrond. De interesse is groot, maar het verkrijgen van een startkapitaal voor bijvoorbeeld de bouw en inrichting van een kas en de aanschaf van machines vormde tot nu een drempel.

Centrum voor Ondernemerschap

Bij de Kamer van Koophandel is het ‘Centrum voor Ondernemerschap’ van start gegaan, een initiatief waarbij o.a. de lokale overheid, Qredits en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) betrokken zijn. Doel is ondernemerschap te stimuleren, bij te dragen aan de verbetering van het lokale ondernemersklimaat en partijen die ondernemers bijstaan beter te laten samenwerken. Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat heeft de start van het Centrum voor Ondernemerschap financieel mogelijk gemaakt.

Telbo houdt koplopers bij

Naast zijn carrière in de telecomsector maakt Colina zich ook zeer verdienstelijk voor de Caribische muzieksector. Hij volgde vaktechnische studies in het Verenigd Koninkrijk, Zwitserland, Canada en Nederland, maar studeerde ook orkestratie voor film en tv aan het Berklee College of Music in Boston. Voor het ontwikkelen van Curaçaose ritmes in jazz op lokale en internationale media en podia werd hij in 2016 benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Maar liefst 19 keer werd hij uitgeroepen tot beste arrangeur van het Tumba Festival op Curaçao.

Hoe houd je als klein bedrijf op een klein eiland stand in een sector waar tientallen miljoenen kostende innovaties elkaar in hoog tempo opvolgen? Overheidsbedrijf Telbo NV lukt dat. Sterker nog, in het veertigste jaar van het bestaan staat de onderneming er niet alleen financieel gezond voor, maar is het ook de ambitie met het aanbod van diensten niet achter te blijven bij internationale telecomreuzen. En is er geen enkele reden zich – zoals veel kleine aanbieders overkomt – te laten overnemen door de KPN's van deze wereld.

Toch heeft Telbo een lastige tijd achter de rug. Pas begin 2022 lukte het met de benoeming van Gregory Colina de al twaalf jaar openstaande vacature van statutair directeur te vervullen. Het bedrijf werd al die tijd geleid door een externe consultant. “Geen ideale situatie”, erkent Colina die kan bogen op een kwart eeuw ervaring in de top van het Curaçaose telecombedrijf UTS dat enkele jaren geleden werd ingelijfd door een Amerikaans concern.

Schrikmomentje

U trof een stuurloos schip zonder kapitein aan? “Nou, nou, zo erg was het ook weer niet. Ik zag vooral veel potentieel, maar ik zal niet ontkennen dat er uitdagingen

zijn. Er waren wel een paar dingen tussen wal en schip gevallen. Voordat ik aan de slag ging, had ik al een start-up document gemaakt. Ik heb tegen de Raad van Commissarissen gezegd: geef mij honderd dagen om de organisatie en alle processen door te lichten en een risicoanalyse op te stellen. Die heb ik in juni gepresenteerd.”

Het grootste issue was het glasvezelproject. “Het budget was volledig opgebruikt, maar slechts zestig procent van de wijken was aangesloten. Dat was wel even een schrikmomentje. Honderd procent is nodig om de gewenste kwaliteit te kunnen bieden. Koper is veel storingsgevoeliger dan fiber. Klachten heb je nodig om jezelf te verbeteren, maar het

mogen er natuurlijk niet te veel zijn. Daarom moeten we die laatste buurten zo snel mogelijk op het glasvezelnet aansluiten. Klanttevredenheid staat immers op nummer één.”

Gemotiveerd

De onderneming is in 1983 voortgekomen uit de toenmalige Landsradiodienst. Na een reorganisatie in 2001 ontstond Telbo in haar huidige vorm met de taak tegen betaalbare tarieven innovatieve telecomdiensten te introduceren. Sindsdien heeft Telefonía Boneriano NV – de statutaire naam – zich ontwikkeld van een weinig spannend belbedrijf tot een zogeheten Quad-Play provider die ‘the fantastic four’ (breedbandinternettoegang, televisie en telefoon plus draadloze dienstverlening) aanbiedt.

“Het personeel, we hebben 51 medewerkers, is zeer gemotiveerd. Men was blij dat er weer

een eigen directeur was. Ik heb bij mijn komst verteld dat ik de efficiency wilde verbeteren door interne processen te stroomlijnen, maar dat niemand daardoor zijn baan zou verliezen. Ook hebben we gekeken naar de prijzen van de diensten die we inkopen. Het resultaat is zichtbaar. Ik verwacht dat we vorig jaar een marge van tien tot twaalf procent hebben gerealiseerd.”

Maatschappelijk

Het principe van ‘wie klein is, moet slim zijn’ brengt Telbo in de praktijk. “We willen de ontwikkelingen bijblijven, maar dat vergt grote investeringen. Bovendien heb je gespecialiseerd personeel nodig dat nauwelijks of helemaal niet te krijgen is op het eiland. We maken daarom bij elke vernieuwing de afweging: hebben we de financiën en de kennis om het zelf te doen of is het beter bij een partner in te kopen. Cybersecurity bijvoorbeeld wordt steeds belang-

rijker, maar is heel specialistisch. Als overheidsbedrijf hebben we de maatschappelijke taak bij te dragen aan werkgelegenheid, maar met het oog op de continuïteit moet je niet alles zelf willen kunnen. Neem een mobiel netwerk. Dat begint pas rendabel te worden bij vijftigduizend gebruikers. Bonaire telt 28.000 inwoners. We hebben daarom Setar als partner. Zij hebben het netwerk en wij doen de marketing en de sales, want dat is onze niche: wij kennen de klanten en de markt.”

Concurrentie

Bij de keuze tussen zelf doen of uitbesteden speelt ook mee dat de lokale overheid als aandeelhouder verwacht dat Telbo de tarieven laag houdt. “Er is sprake van een stevige concurrentie, maar wij zijn de goedkoopste. En willen ook de beste zijn. Wij bieden op het internet 500 megabit per seconde, een snelheid die je in Amsterdam niet kunt krijgen.”

Plannen zijn er genoeg. “Wij gaan dit jaar in samenwerking met Setar een pilot doen met 5G om dat in 2024 uit te rollen. Daarnaast willen wij de service aan onze klanten naar een hoger plan tillen door de dienstverlening te digitaliseren. Dat je bijvoorbeeld online je beltegoed kan opwaarderen zodat je daarvoor niet de deur uit hoeft. Wij gaan ook een rol spelen bij het plan van de overheid om de publieke diensten te digitaliseren.”

Verkoop?

Colina vindt het terecht dat Telbo overheidsbedrijf is en blijft. “Telecom is cruciaal voor een eiland. Daarvoor moet je je niet afhankelijk maken van commerciële concerns uit het buitenland. Een partnerschap, dat zou nog kunnen, zolang het openbaar lichaam maar de zeggenschap houdt. Onze slogan is niet voor niets: Ta Di’ Bo. Dat betekent: Telbo is van jou.”

Trots op korps

Korpschef Alwyn Braaf: Het korps staat er goed voor.

Het veiligheidsgevoel van inwoners en bezoekers van Bonaire ligt aanzienlijk hoger dan het landelijk gemiddelde. Dat is mede te danken aan het Korps Politie Caribisch Nederland dat even kort bestaat als Bonaire een bijzondere gemeente is. Bij de ontmanteling van het land Nederlandse Antillen in 2010 kregen Bonaire, Sint Eustatius en Saba samen een eigen korps met formeel de minister van Justitie en Veiligheid als korpsbeheerder.

De dagelijkse leiding is in handen van Alwyn Braaf die in januari werd geïnstalleerd als korpschef. Hij begon zijn loopbaan in 1997 bij de politie op Bonaire en maakte dus mee hoe het ene korps werd opgeheven en het andere werd opgericht. "Het was een hectische tijd. De veranderingen waren ingrijpend. Iedereen moest aan de nieuwe situatie wennen, maar het

is goed uitgekapt. Het korps staat er goed voor, ik ben er trots op."

Straatdienst

"Ik ben in Amsterdam geboren. Eind jaren tachtig besloten mijn ouders terug te keren naar Curaçao. Na de middelbare school heb ik overwogen in Nederland te gaan studeren. Maar mijn oudere

broer en een neef zaten bij de politie. Als klein jongetje vond ik dat altijd wel stoer. In 1995 werd ik tot de politieopleiding toegelaten. Twee jaar later werd ik uitgezonden naar Bonaire. Ik was 20 en had geen gezin, dus ik was een makkelijke prooi."

Braaf begon bij wat toen nog de "straatdienst" heette. Na een jaar of zeven stapte hij over naar de recherche waar hij sinds 2017 hoofd opsporing was. In 2022 werd hij een half jaar toegevoegd aan het Management Team van de eenheid Rotterdam van de Nederlandse politie. Tussen de bedrijven door volgde hij intern verschillende opleidingen, onder meer bij de politieschool op Aruba. Hij hoopt binnenkort zijn studie master in science aan de politieacademie af te ronden.

Vakbondsbril

Rond de eeuwwisseling werd steeds duidelijker dat de Nederlandse Antillen geen toekomst had. De bewoners van Bonaire spraken in een referendum een voorkeur uit voor een directe band met Nederland. "Ik was sinds 2000 actief bij de politievakbond NAPB. Ik was betrokken bij de werkgroep die het nieuwe korps voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba vanaf de tekentafel moest ontwerpen. Ik keek met mijn vakbondsbril mee om de belangen van de medewerkers te behartigen."

Op weg naar de magische datum verklaarde toenmalig minister-president Emily de Jongh-Elhage dat al het overheids personeel zich binnen de eilanden kon laten overplaatsen zonder te hoeven solliciteren. "Ik heb even gearzeld terug te gaan naar Curaçao, maar ik heb naar het advies van mijn vader geluisterd en ben op Bonaire gebleven. Dat was een goede keuze. Ik ben met het korps meegegroeid."

terug in zijn eigen hok. Inmiddels is het besef er dat we niet zonder elkaar kunnen. We hebben met Curaçao, Aruba en Sint Maarten een college van korpschefs. We doen veel aan informatie-uitwisseling.”

Inclusief

De interne organisatie is nog niet af, vindt Braaf. “We zijn in leeftijd een jong korps. Allemaal fitte mensen, want daarop wordt geselecteerd. Ik wil daar wel iets aan veranderen door ook mensen aan te trekken die misschien een paar seconden langer doen over de honderd meter, maar weer andere kwaliteiten toevoegen aan het korps.

Ik wil ook werken aan de interne sociale veiligheid. We willen een inclusieve organisatie zijn waarin iedereen zichzelf kan zijn en waarin we elkaar kunnen aanspreken op gedrag. Van hoog tot laag en andersom. Dat is best een taaie missie in een hiërarchische organisatie van rangen. Een extern bureau gaat ons daarom begeleiden. Het maakt ons sterker waardoor we ook naar buiten toe beter kunnen presteren zodat de bevolking trots op haar politie kan zijn.”

Proactief

Voor het korps betekende de situatie van voor en na 10-10-10 een wereld van verschil. “In het algemeen was de relatie van de eilanden met de regering in Willemstad niet goed. Als korps op Bonaire hadden wij de indruk qua materieel alleen de restjes uit Curaçao te krijgen. Den Haag had een heel andere denkwijze over het aansturen van het korps en de invulling van de taken. De opdracht van het ministerie was duidelijk: maak en hou Caribisch Nederland veilig. De daarvoor benodigde middelen werden er bij geleverd. De samenwerking met de nationale politie is uitstekend. We hebben zo’n zeven tot acht jaar nodig gehad om de basis op orde te krijgen. Van daaruit is de organisatie verder ontwikkeld. Er zijn gaandeweg steeds meer disciplines toegevoegd zoals een cybercrime unit en een team om financieel-economische delicten op te sporen. Waar we eerst reactief werkten, doen we dat nu informatie gestuurd proactief.”

Preventie

Onder het motto dat voorkomen beter is dan genezen, doet het korps veel aan preventie. “Burgers

kunnen zelf veel doen om het risico van inbraken te verkleinen. Bijvoorbeeld met goed hang en sluitwerk in de woning. Voor het bewust maken van digitale veiligheid hebben we de tip van de maand geïntroduceerd met bijvoorbeeld het advies foto’s van de vakantie pas op Facebook te plaatsen als men weer terug is. Preventie zit hem vaak in simpele dingen. Onze wijkagenten spelen een belangrijke rol bij de voorlichting aan het publiek.”

De resultaten blijven niet uit: de criminaliteit daalt gestaag. “Dat geldt voor de gehele regio. Dat is mede te danken aan de goede samenwerking tussen de eilanden. Na 10-10-10 trok iedereen zich

Samen tegen ondermijning

Minister Yeşilgöz-Zegerius en gezaghebber Rijna met de partners van het RIEC CN. Links vooraan kwartiermaker en hoofd a.i. Olaf van Hees.

Startsein

Is het in Caribisch Nederland zo erg met de georganiseerde criminaliteit gesteld dat de drie bijzondere gemeenten een 'eigen' Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (RIEC) nodig hebben? "Het is hartstikke veilig op de eilanden", verzekert kwartiermaker/hoofd RIEC CN a.i. Olaf van Hees geruststellend. "Maar het kan altijd veiliger. Bovendien: het gaat niet alleen om zichtbare criminaliteit, maar ook om witwassen en ondermijning. Feit is dat we, anders dan in Europees Nederland, minder inzicht hebben in wat zich hier afspeelt. Vandaar de behoefte bij de ketenpartners aan het uitwisselen van informatie en het delen van expertise."

Minister Dilan Yeşilgöz-Zegerius heeft eerder dit jaar tijdens haar werkbezoek aan Bonaire symbolisch het startsein voor het RIEC CN gegeven. "We zijn nu de organisatie aan het opzetten. De vacatures zijn uitgezet en Bonaire zal zorgen voor huisvesting. We beginnen met een vaste kern van vijf medewerkers voor het bureau RIEC CN en een flexibele schil van mensen van de ketenpartners. Ter illustratie: de RIEC's in Nederland variëren in omvang van dertig tot zeventig medewerkers, maar ook die zijn klein begonnen." Voor Van Hees zit de klus er bijna op. Hij zal na het nog aan te stellen hoofd te hebben ingewerkt in september naar Europees Nederland terugkeren.

Van Hees stond in 2008 aan de wieg van de eerste RIEC-ontwikkelingen. Inmiddels zijn er tien regionale centra, een EURIEC en een (coördinerend) landelijk centrum, het LIEC. In 2021 kreeg hij het verzoek te verkennen of de formule ook toepasbaar is voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba. "Mijn conclusie: het is

haalbaar, maar het kan niet één op één worden overgenomen. Er is een stuurgroep samengesteld met gezaghebber Rijna als voorzitter, ik heb met de veiligheidspartners een plan van aanpak geschreven en bij het ministerie van Justitie en Veiligheid is een – inmiddels gehonoreerde - aanvraag voor subsidie ingediend."

Bang dat het project – zoals wel vaker met vanuit Nederland overgewaaid ideeën gebeurt na vertrek van de gangmaker – inzakkt, is hij niet. “Ik ken het verschijnsel, maar het RIEC is iets wat de lokale partners zelf willen. De driehoek – de hoofdficier van Justitie, de korpschef en de gezaghebbers – heeft het initiatief genomen door kenbaar te maken behoefte te hebben aan een betere informatie-uitwisseling en integrale samenwerking. Bij de selectie van medewerkers letten we er op dat ze in de formule geloven. Het RIEC CN kan uiteraard altijd terugvallen op de kennis en ervaring van het LIEC. Je kunt ook denken aan het over en weer lopen van stages.”

Kruimelwerk?

Rechtvaardigt de aard van de criminaliteit op de eilanden het wel om een nieuwe organisatie op te tuigen? Ook al ligt Bonaire nabij de hoofdroute voor drugs-transporten van Zuid-Amerika naar Europa en de VS, de zichtbare misdaad bestaat toch vooral uit kruimelwerk. “Als je weet hoe je moet kijken, zie je wel degelijk dingen gebeuren die mogelijk ondermijnd zijn. Voor een klein eiland zijn er bijvoorbeeld wel heel veel investeringen en bouwactiviteiten op plekken waarbij je vraagtekens kunt plaatsen. Waar komt het geld vandaan en is de vergunningprocedure transparant verlopen?”

Van Hees verwijst naar een publicatie van de Financial Intelligence Unit op de BES-eilanden. “Van 2017 tot 2021 is voor ruim 130 miljoen dollar aan verdachte transacties gemeld. Dat is best veel geld voor een paar kleine eilanden. Het is zaak in beeld te brengen waar dat geld vandaan

komt en waar het naar toe gaat. Daarvoor is het nodig dat de veiligheidspartners hun informatie delen. Ze krijgen dan een veel beter beeld van de patronen.”

Bibob

“Wat eveneens ondermijnd werkt, is concurrentievervalsing. Er zijn signalen dat werknemers in de bouw, de horeca en supermarkten veel uren moeten werken tegen weinig loon. Bedrijven die hun personeel wel fatsoenlijk betalen – en dat zijn de meeste – hebben daar nadeel van. Deze praktijken dragen mede bij aan de armoede dus het is belangrijk daar grip op te krijgen.”

Om georganiseerde en ondermijnende criminaliteit effectief te kunnen aanpakken is er meer nodig dan de komst van het RIEC CN. Er moet voldoende wet- en regelgeving zijn om daadwerkelijk adequaat te kunnen handelen. Sommige wet- en regelgeving ontbreekt nog, zoals een Caribische versie van de Wet Bibob die gezaghebbers in staat stelt proactief op te treden tegen ‘bovengrondse’ activiteiten van malafide ondernemers.

Eerste interventies

Hoewel de officiële start voor later dit jaar wordt voorzien, is het RIEC CN al wel operationeel. “Er is een stuurgroep die met regelmaat overlegt en besluiten neemt en er is een operationele werkgroep RIEC CN, de zogenaamde flexibele schil, die eveneens regelmatig bijeenkomt. Nu het samenwerkingsconvenant is ondertekend, kijken we naar welke gezamenlijke interventies als eerste in aanmerking komen”, aldus Van Hees.

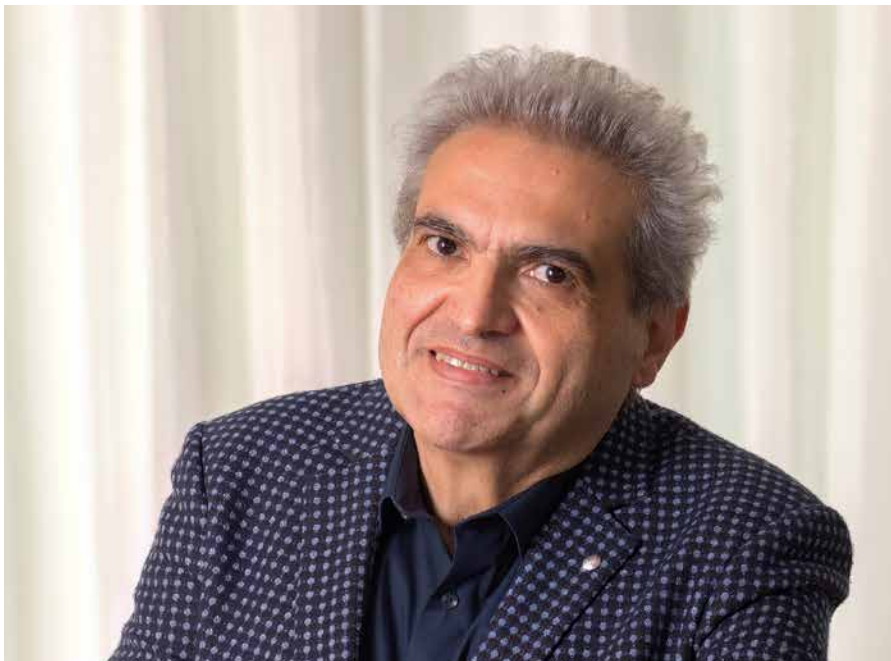
Partners in het RIEC CN zijn: De openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, het Openbaar Ministerie BES, het Korps Politie Caribisch Nederland (KPCN), de Koninklijke Marechaussee (KMar), de unit Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de Rijksdienst Caribisch Nederland, de Immigratie- en Naturalisatiedienst Caribisch Nederland (IND-CN), de Kustwacht Carib, de Financial Intelligence Unit (FIU-NL) en de Belastingdienst Caribisch Nederland (BCN), inclusief Douane Caribisch Nederland.

Van Hees. “Het is hartstikke veilig op de eilanden, maar het kan altijd veiliger.”

Leerorkest slaat aan

Niet alle in Nederland geslaagde initiatieven zijn even succesvol in het Caribisch deel van het Koninkrijk, maar het fenomeen Leerorkest is dat zeker wel. Hoogtepunt in het nog korte bestaan van het Leerorkest Bonaire was het optreden voor koning Willem-Alexander, koningin Máxima en kroonprinses Amalia tijdens hun bezoek begin dit jaar aan het eiland.

Marco de Souza (1964) is geboren in Brazilië. Van kinds af aan combineerde hij zijn passie voor muziek met sociale bevlogenheid. Als 14-jarige organiseerde hij muzieklessen voor kinderen in arme wijken en betaalde zelf zijn klassieke-gitaarstudie. Op eigen kracht werd hij professioneel musicus en studeerde Orkestdirectie aan de Universiteit van Campinas in São Paulo. In 1986 emigreerde hij naar Nederland. Daar studeerde hij af aan de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht, als uitvoerend en docerend musicus viola da gamba. Vervolgens vervulde hij diverse leidinggevende functies in de (klassieke) muziekwereld in Nederland en in Brazilië, onder andere als dirigent en artistiek leider. In 2005 startte hij het eerste Leerorkest in samenwerking met basisscholen uit Amsterdam-Zuidoost. De waardering voor zijn initiatief werd tot uitdrukking gebracht in zijn verkiezing tot Amsterdammer van het Jaar 2013 en benoeming in 2021 tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Inmiddels zijn er meer dan honderd leerorkesten waaronder die op Bonaire, Curaçao en Aruba.

De oversteek werd in 2017 gemaakt. “Het is op Curaçao begonnen, daarna volgden Aruba en - in 2020 - Bonaire”, aldus Marco de Souza die achttien jaar geleden grondlegger was van de Stichting Leerorkest die inmiddels meer dan honderd ‘dochters’ telt.

Ministerie

“Het ministerie van Justitie en Veiligheid subsidieert verschillende projecten op de eilanden op het gebied van empowerment om jongeren te helpen hun sociale vaardigheden te ontwikkelen zodat ze in hun leven geneigd zijn positieve keuzes te maken. Op Bonaire bestond al het project ‘Alleen jij bepaalt wie je bent’ dat gericht is op sport. De vraag was zoiets ook met muziek te doen. Het ministerie was bereid dat financieel te steunen.”

We treffen De Souza op een ongelegen moment. “Het is een drukke periode. Er moeten deadlines worden gehaald voor het indienen van de jaarrekeningen en subsidieaanvragen. Veel kantoorwerk dus, maar ik ben ook muzikant. Het is nu de tijd waarin de Matthäus Passion wordt opgevoerd. Dus ja, ik heb het een beetje druk.” Niettemin neemt hij alle tijd om ons te woord te staan. “Het Leerorkest is mijn passie, dus daar vertel ik graag over.”

Open armen

De Souza was niet eerder op Bonaire geweest. “Had ik maar eerder geweten wat een bijzonder eiland het is. Ik voel bij de Bonairianen heel veel liefde voor hun eiland. Dat heeft mij geraakt. Mensen zijn ontzettend sociaal betrokken. Ik heb er snel vrienden gemaakt. Wat belangrijk was, was dat het initiatief op de steun van het eilandbestuur kon rekenen. Gezaghebber Rijna heeft mij

met allerlei mensen in contact gebracht. We zijn als Nederlandse organisatie met open armen ontvangen, ik heb het ervaren als een warm welkom.

Ik ben verschillende keren naar Bonaire gegaan om de mogelijkheden te verkennen. Ik heb met heel veel mensen en organisaties gesproken, want om er een succes van te maken is lokaal draagvlak van belang. Vanuit Nederland kunnen wij wel ondersteuning bieden, maar je hebt mensen nodig die op het eiland wonen en er echt voor gaan. Voor de uitvoering ben ik daarom op zoek gegaan naar een lokale organisatie. Dat is Mangazina di Rei in Rincon geworden."

Optredens

"We geven de Leerorkesten de ruimte een eigen aanpak te kiezen die bij de lokale situatie en behoefte past. Op Bonaire is er bijvoorbeeld voor gekozen veel samen te werken met plaatselijke muziek- en dansgroepen. Er wordt regelmatig gezamenlijk opgetreden. Ik kan niet anders zeggen dan dat Mangazina di Rei het heel goed heeft georganiseerd. We zijn in 2020 met Kolegio San Luis Bertran in Rincon begonnen. Inmiddels is er dankzij aanvullende steun van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een tweede: Kolegio San Bernardo."

De Souza onderhoudt intensief contact met projectleider Heleen Christiaan-Quartel, manager training en ontwikkeling van Mangazina di Rei. "Bijna wekelijks. Er is altijd wel iets dat geregeld moet worden, op het gebied van instrumenten, reparaties of leermateriaal. We hebben in Amsterdam een depot met meer dan tienduizend instrumenten die we in de loop der jaren hebben verzameld of gedoneerd gekre-

gen. We hebben verder een eigen atelier met vier beroepskrachten en dertig vrijwilligers voor het repareren van instrumenten."

Burgerschap

"Wij starten nu ook op Saba en Statia. Daar is het de uitdaging een muzikdirecteur en docenten te vinden. We hebben iets bedacht voor zogeheten avondmuzikanten die in restaurants optreden. Als ze altijd gitaar spelen, maar eens wat anders willen, kunnen wij bijvoorbeeld een klarinet leveren. We geven ze online training. In ruil daarvoor moeten ze bereid zijn docent van het Leerorkest te worden. We geven soms ook via Zoom lessen aan kinderen."

Op Bonaire is de pilotfase voorbij. "Ik ben blij met nu twee scholen, maar ik wil er meer. Er is behoefte aan. We zijn veel meer dan een muziekeducatieprogramma. We hebben ook een sociaalpedago-

gisch doel. We helpen kinderen hun burgerschapsvaardigheden te ontwikkelen. In een orkest kun je niet altijd de solo spelen, je leert ook anderen de ruimte te geven door zelf een stapje terug te doen. Soms lukt iets niet en zijn er frustraties. Dan wordt besproken hoe daar mee om te gaan."

Investering

De Souza: "Muziek heeft een intrinsieke waarde, maar is tevens een middel om kinderen sterker en gelukkiger te maken. Niet alleen weerbaarder, maar ook trotser. Het is bewezen dat positieve aandacht bijdraagt aan een positief zelfbeeld en ze stimuleert de goede keuzes te maken in hun leven. Het is dus ook een investering in de maatschappij. Wij kunnen dit mede dankzij de subsidie van de ministeries doen, maar om activiteiten te organiseren zijn we op zoek naar aanvullende fondsen."

In 2021 kreeg het Leerorkest Bonaire bezoek van toenmalig minister van OCW Ingrid van Engelshoven.maatschappelijke aard."

Record

Flamingo Airport heeft in 2022 432.000 passagiers verwerkt, ruim 12 procent meer dan de 384.000 in tot nu toe recordjaar 2019. Het aantal vluchten van en naar Bonaire lag vorig jaar nog wel onder het pre-coronajaar, maar er werden grotere toestellen ingezet met een hogere bezettingsgraad. Flamingo Airport is qua reizigers na Amsterdam Airport Schiphol, Eindhoven Airport en Rotterdam The Hague Airport de vierde luchthaven van Nederland. ●

Werkbezoek

Een delegatie van de Tweede en Eerste Kamercommissies voor Koninkrijksrelaties heeft op weg naar het Interparlementair Koninkrijksoverleg op Curaçao een werkbezoek gebracht aan Bonaire. De Kamerleden hadden onder meer een gesprek met de Consumentenbond Unkobon die een rechtszaak tegen de Staat der Nederlanden voert om de invoering van een sociaal minimum af te dwingen. ●

Rekenkamer

Met de benoeming door de Eilandsraad van (vlnr) Caryl Els, Jaques Heide (voorzitter) en Rianda Sacré beschikt Bonaire over een lokale Rekenkamer. Die heeft de taak onderzoek te doen naar de doelmatigheid, de doeltreffendheid en de rechtmatigheid van het door het Bestuurscollege gevoerde beleid en bestuur", zo staat te lezen in de door de Eilandsraad vastgestelde verordening. ●

Galileo

Experts van het Europese Ruimtevaartagentschap ESA en het Europese ruimtevaartprogramma EUSPA hebben de locatie geïnspecteerd waar een Galileo Sensor Station wordt gebouwd. Galileo is het wereldwijde satellietnavigatiesysteem van de Europese Unie dat onder andere wordt ingezet voor tijdsreferentie en plaatsbepaling. ●

Inclusief

In opdracht van het ministerie van VWS heeft Jantje Beton zich ontfermd over de herinrichting van de speelplaats bij Kolegio San Luis Bertran in Rincon. De overwoekerde speeltuin is

in samenspraak met de buurt veranderd in een zogeheten inclusieve speelplaats waar kinderen met een beperking veilig kunnen spelen met leeftijdsgenootjes zonder beperking. ●

Water

Ter gelegenheid van Wereldwaterdag hebben het toeristenbureau, de Bonaire Hotel and Tourism Association en het lokale water- en energiebedrijf het Bonaire Water Bottle project gelanceerd met de presentatie van een duurzame, fraai vormgegeven roestvrijstalen drinkfles met de boodschap "100% ocean water safe from the tap". Ze zijn voorzien van een QR-code op de dop die men kan scannen om het dichtstbijzijnde navulpunt te vinden. ●

www.bonairegov.com